

УДК. 656.2:338.47

Віталій Клименко

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

В статті розглянуто підходи до визначення поняття фінансового планування, виділено особливості його реалізації та визначено основні напрямки оптимізації в умовах реформування залізничного транспорту.

Ключові слова: фінансове планування, бюджетування, фінансовий план, залізничний транспорт.

В статье рассмотрены подходы к определению понятия финансового планирования, выделены особенности его реализации и определены основные направления оптимизации в условиях реформирования железнодорожного транспорта.

Ключевые слова: финансовое планирование, бюджетирование, финансовый план, железнодорожный транспорт.

In the article are described the approaches to the definition of financial planning, are highlighted especially its implementation and are identified the main directions of optimization in railroads reform condition.

Keywords: financial planning, budgeting, financial plan, task, railroads.

Постановка проблеми. Залізничний транспорт України протягом останніх років залишається провідною ланкою транспортної інфраструктури країни. Водночас значний ступінь зносу основних засобів залізниць стає на заваді створенню передумов для поліпшення економічних взаємозв'язків національного та міждержавного рівня, розвитку експортного потенціалу та піднесення іміджу України як транзитної держави. При цьому розвиток залізничної галузі формує фундамент стратегії економічного зростання для країни.

Одним з перспективних завдань Укрзалізниці є входження залізничного комплексу України в європейську транспортну систему, для повноправного членства в якій необхідно не тільки приведення інфраструктури та рухомого складу до технічних норм ЄС, а й існуючої практики планування та здійснення фінансово-економічної діяльності. Крім цього, в переважній більшості європейських країн йде процес реформування залізничного транспорту і є досвід функціонування в період здійснення реформ, який може бути корисний і при реформуванні залізничного транспорту України.

Удосконалення фінансово-економічної діяльності Укрзалізниці неможливе без впровадження фінансового планування в повному обсязі, тобто як оперативного, так і стратегічного. Фінансове планування на українських підприємствах можна розглядати як управлінську проблему, яка достатньо довгий час не реалізовувалася

© *Клименко В. М., 2012*

через як складність розробки і реалізації, так і відсутність методології фінансового планування і достатньо простих методів його реалізації, що є прийнятними в умовах перехідної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти фінансового планування досліджуються українськими вченими М. Білик, О. Білою, О. Бандуркою, І. Бланком, О. Кравченко, А. Равенковим, Д.А. Семеновою [1-7] та ін., а також зарубіжними дослідниками, такими, як М. Алексєєва, І. Балабанов, Р. Брейлі, І. Брігхем, Дж. Ван Хорн, Дж. Вахович, У. Кінг, Ч. Лі, С. Маєрс, М. Поукко, А. Робсон, Дж. Сігел, А. Тейлор, Дж. Фіннерті, Дж. Шим та ін. Фінансове планування підприємств розглядається відокремлено у контексті стратегічного управління чи видів короткострокового внутрішньогосподарського планування та моделей, які описують окремі складові системи управління фінансами. Більшість відомих методичних підходів до розрахунку показників фінансового плану ґрунтуються на застосуванні лише прогнозного індексу інфляції без урахування інших індикативних показників, що позначається на якості плану та його перервності протягом планового періоду.

Необхідно зазначити, що ефективного методологічного і методичного базису фінансового планування на залізничному транспорті не розроблено, що створює значні труднощі не тільки при розробці, аналізі та узгодженні фінансових планів всіх рівнів, а й при практичному їх застосуванні.

Метою статті є аналіз сутності фінансового планування, виявлення недоліків та проблем його застосування на українських підприємствах і розробка напрямків удосконалення на залізничному транспорті.

Виклад основного матеріалу. Сучасна стратегія розвитку залізничного транспорту базується на реформуванні системи управління галуззю, подальшій її демонополізації, що в цілому стане важливим кроком до вирішення проблеми вкрай необхідного оновлення рухомого складу, модернізації інфраструктури з метою підвищення пропускної спроможності, розвитку швидкісних сполучень, і як наслідок, підвищення конкурентоспроможності як на національному, так і на міжнародному ринках транспортних послуг.

Фінансове планування як складова бізнес-планування є одним із найефективніших інструментів менеджменту.

Проаналізувавши багато джерел, можна зробити висновок, що кожен автор пропонує своє визначення фінансового планування.

Литвин Ю. вважає, що планування – це процес розроблення і прийняття цільових установок кількісного та якісного характеру і визначення шляхів найефективнішого їх досягнення. Це установки, що розробляються у вигляді «дерева цілей» [8].

Гриньова В.М. зазначає, що «Фінансове планування – це процес визначення обсягів фінансових ресурсів за джерелами їх цільового використання та маркетинговими показниками діяльності підприємства в плановому періоді. Мета фінансового планування – забезпечення господарської діяльності підприємства необхідними джерелами фінансування» [9].

Зінь Е.: «Планування – це процес виконання цілей і шляхів їхнього досягнення. Воно охоплює всі рівні ієрархії управління підприємством» [10].

Теличко Р.К.: «Фінансове планування – це процес визначення обсягів фінансових ресурсів за джерелами формування та напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками діяльності підприємства в плановому періоді. Мета фінансового планування – це забезпечення

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

господарської діяльності підприємства необхідними джерелами фінансування» [11].

Таким чином, фінансове планування становить процес розроблення системи фінансових планів і планових (нормативних) показників щодо забезпечення розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами та підвищення ефективності його фінансової діяльності у майбутньому періоді.

Фінансове планування – це технологія планування, обліку та контролю за грошима та фінансовими результатами. Фінансовий план – план діяльності та розвитку підприємства на визначений період, виражений у грошовій формі [12].

Значення фінансового планування полягає в тому, що воно дає можливість визначити життєздатність підприємства за умов конкуренції і є інструментом одержання фінансової підтримки від зовнішніх інвесторів.

Основними завданнями фінансового планування на підприємстві є:

- забезпечення виробничої та інвестиційної діяльності необхідними фінансовими ресурсами;

- установлення раціональних фінансових відносин із суб'єктами господарювання, банками, страховими компаніями;

- визначення шляхів ефективного вкладення капіталу, оцінка раціонального його використання;

- виявлення та мобілізація резервів збільшення прибутку за рахунок раціонального використання матеріальних, трудових та грошових ресурсів;

- здійснення контролю за утворенням та використанням платіжних засобів.

Фінансове планування дає можливість дати відповідь на такі конкретні питання:

- які грошові кошти може мати підприємство у своєму розпорядженні; які джерела їх надходження;

- чи достатньо фінансових ресурсів для виконання накреслених завдань;

- яка частина коштів має бути перерахована до бюджету, у позабюджетні фонди, банкам та іншим кредиторам;

- як повинні здійснюватися розподіл та використання прибутку на підприємстві.

Планування повинне охоплювати всі сфери діяльності підприємства, а також усі етапи, дії та операції як господарських процесів, так і процесів управління. Якщо при плануванні щось випаде зі сфери уваги менеджера, то неминуче виникнення у цій ланці неузгодженості, і як наслідок цього, зривів або порушення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Укрзалізниця як суб'єкт державної власності зобов'язана складати і виконувати річний фінансовий план відповідно до наказу Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 27.05.2003 р. № 137 [13], згідно з яким була введена нова форма фінансового плану.

Процес фінансового планування, прийнятий на українських підприємствах, у тому числі й на Укрзалізниці, відповідно до вищезгаданого наказу має суттєві недоліки [7]:

- 1) відсутність серйозних теоретичних досліджень методології стратегічного планування, що дозволило б зняти невизначеність чинників зовнішнього середовища, а також схеми її реалізації, яка мала б практичне значення;

- 2) практична неможливість розробки стратегічних фінансових планів через високу нестабільність зовнішнього економічного середовища. У країнах з ринковою економікою підприємства складають фінансові плани, типовий горизонт якого складає, як правило, 5 років;

- 3) зорієнтованість підприємств на оперативному і поточному фінансовому плануванні, у той час як у країнах з ринковою економікою підприємства

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

використовують короткострокове фінансове планування для впевненості, що їм вистачить для оплати поточних рахунків, а отримані і видані позики є вигідними;

4) відсутність взаємозв'язків між окремими рівнями фінансового планування, проблема узгодження планових рішень, а також локальних цілей поточного і оперативного планування і стратегічної мети функціонування підприємства;

5) відсутність розробленого законодавства щодо фінансового планування;

6) орієнтація фінансового планування на прогнозування форм бухгалтерської звітності.

Відбувається певною мірою підміна сутності фінансового планування плануванням і прогнозуванням тих результатів діяльності, які відображаються у формах бухгалтерської звітності. Така орієнтація на форми бухгалтерської звітності в теоретичному плані ставить знак рівняння між методологіями обліку і фінансового планування, що є не зовсім правомірним;

– надмірна деталізація показників фінансових планів. У країнах з ринковою економікою розробники фінансових планів намагаються розглядати зведені показники за кожним видом діяльності підприємства, замість розгляду всіх можливих показників;

– при формалізації процесів фінансового планування і управління слабо враховуються творчі, інтуїтивні аспекти формування фінансових рішень.

Основними завданнями фінансового планування залізничного транспорту є:

1) виявлення резервів і мобілізація ресурсів підприємств з метою найраціональнішого використання коштів, що забезпечують підвищення ефективності їх функціонування;

2) забезпечення потреби доріг фінансовими ресурсами відповідно до встановлених виробничими завданнями при ретельному узгодженні виробничих і фінансових показників;

3) планування доходів, прибутку та інших фінансових ресурсів, їх оптимальний розподіл на основі показників виробничих планів (з перевезень, капітальних вкладень, капітальному ремонту та ін.);

4) визначення фінансових взаємин з держбюджетом, Укрзалізницею, окремими лінійними підприємствами, різними фінансово-кредитними установами;

5) організація фінансового контролю за діяльністю залізниць.

Матеріальним продуктом фінансового планування є фінансовий план, який має описувати фінансову стратегію підприємства, прогнозувати її результати за допомогою прогнозних форм фінансової звітності; формулювати фінансові цілі і критерії діяльності підприємства і давати обґрунтування обраної стратегії.

Структура фінансового плану, які розробляють українські підприємства, у тому числі, й Укрзалізниця, значно відрізняється від фінансових планів, що розробляють у країнах з ринковою економікою [14].

Функціонування будь-якої системи управління фінансами здійснюється в рамках чинних законодавчих актів і нормативної бази. У вітчизняній теорії та практиці питання фінансового планування як елемента управління діяльністю підприємством до цього часу недостатньо розроблені. Частково це пояснюється тим, що функція планування тривалий час належала державі. Крім того, даються ознаки недосконалості правового, законодавчого, економічного регулювання в державі, а також нестабільність законодавчої бази, відсутність практичного досвіду у фахівців.

Таким чином, фінансове планування на підприємстві забезпечує його господарську діяльність фінансовими ресурсами, вирішує існуючі фінансові суперечності у фінансових відносинах, здійснює контроль за дотриманням

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

фінансової дисципліни, націлене на подальший розвиток підприємства, досягнення його стратегічних цілей.

У сучасних умовах існує низка проблем, пов'язаних з організацією фінансового планування на підприємствах. Проблеми, пов'язані з організацією системи фінансового планування на сучасних українських підприємствах, можна згрупувати за ступенем важливості [9]:

- нереальність фінансових планів;
- оперативність складання планів;
- прозорість планів для керівництва;
- відрив довгострокових планів від короткострокових;
- реалізація планів;
- комплексність.

Майже третина проблем пов'язана з нереальністю фінансових планів, що викликано, як правило, необґрунтованими даними щодо збуту, великої питомої ваги коштів у розрахунках, заниженими термінами погашення дебіторської заборгованості, надмірними потребами у фінансуванні.

Іншою проблемою є оперативність складання планів. Економічні служби й досі готують значну кількість непридатних для фінансового аналізу документів, а відсутність чіткої системи підготовки й передачі планової інформації з відділу до відділу, недостовірність інформації призводять до того, що навіть добре опрацьований план стає непотрібним, оскільки спізнюється до планового терміну.

Дві попередні проблеми неминуче викликають третю – «непрозорість» планів для керівництва. Це природний наслідок відсутності чітких внутрішніх стандартів формування фінансових планів. Дуже важливо, щоб укладачі бюджету брали участь у прийнятті його остаточного варіанта, а керівник не переглядав бюджет без ретельного аналізу міркувань підлеглого.

Порушення послідовності операцій планування може призвести до відриву довгострокових фінансових планів від короткострокових. Останні формуються за своїми законами і потребують розподілу дефіцитних оборотних коштів підприємства за напрямками і проектами. Звичайно, зараз є підприємства, де ця проблема значною мірою розв'язана, але для більшості з них вона й надалі залишається актуальною.

Існує ще дві проблеми – реалізація планів та їх комплексність. Під реалізацією планів маємо на увазі ступінь їх виконання з точки зору забезпечення необхідними фінансовими і матеріальними ресурсами, відсутність дефіцитів. Комплексність планів означає, що, крім фінансових розділів плану за доходами і витратами, необхідні також реальні плани за прибутками та збитками, рухом заборгованості, плановим балансом. Усі вони повинні складатись у формі, зручній для керівників.

Дуже часто на підприємствах не формується плановий баланс і не аналізується його структура, не прогнозується динаміка зміни фінансової стійкості й ліквідності. Відсутність такого аналізу на етапі довгострокового планування істотно знижує його ефективність як інструменту управління підприємством. Фінансовий план лише тоді стане реальним інструментом управління компанією, коли його виконання можна буде оперативно контролювати.

Як напрямки удосконалення фінансового планування на залізничному транспорті можна виділити такі [15-16]:

- 1) формування чіткої фінансової стратегії розвитку залізничного транспорту;
- 2) перехід від оперативного і поточного фінансового планування до стратегічного з поступовим збільшенням горизонту планування;

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

3) розробка методів і моделей стратегічного фінансового планування, які б враховували можливі негативні впливи зовнішнього середовища різної природи;

4) підвищення узгодженості локальних цілей поточного і оперативного фінансового планування і стратегічної мети функціонування Укрзалізниці і окремих її підприємств і підрозділів;

5) поступовий відхід від надмірної деталізації показників фінансових планів і перехід до агрегатних;

6) забезпечення стабільних умов господарювання, а отже стабільних податків, зборів, подолання інфляції;

7) підвищення ролі перспективного фінансового планування, яке в останній час майже не використовується через наявність негативних тенденцій в розвитку економіки і неможливості точних розрахунків фінансових показників. Разом з тим, як окремі господарюючі суб'єкти, так і території країни в цілому зацікавлені у фінансовому плануванні на перспективу, тому що багато економічних процесів (зокрема по розширеному відтворенню) виходять за межі одного року і потребують свого обґрунтування;

8) широке застосування економічних нормативів, електронно-обчислювальних машин, економіко-математичних методів, автоматизованих систем управління у фінансовому плануванні;

9) дальше розширення прав суб'єктів господарювання, органів місцевого самоврядування у фінансовому плануванні;

10) уніфікація фінансових планів в окремих сферах діяльності.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу фінансового планування на залізничному транспорті, можна прийти до висновку, що воно має суттєві недоліки і відмінності у порівнянні з методологією, прийнятою в країнах з розвинутою економікою.

На сьогодні фінансове планування є одним із альтернативних фінансових інструментів, яке використовується підприємствами для налагодження фінансової діяльності та підвищення власної рентабельності та платоспроможності як одних із найважливіших показників міцного фінансового стану суб'єкта господарювання. Приділяючи більше уваги фінансовому плануванню, можна досягти зміцнення фінансової стабільності підприємства за умови виконання прогнозованих бюджетом обсягів операційної та інвестиційної діяльності на засадах фінансової стійкості, створення передумов для отримання чистого прибутку, достатнього для самокупності та самофінансування підприємства.

Для економічного розвитку підприємств, досягнення розвитку на інноваційній основі можуть бути належним чином використані підприємством лише в умовах якісної системи фінансового планування та ефективного фінансового менеджменту.

У свою чергу, запровадження ефективної системи фінансового планування, складання якісних фінансових планів потребують належного методологічного, методичного й організаційного забезпечення. Застосування в системі управління фінансового планування сприятиме підвищенню прибутковості підприємств та їх конкурентоспроможності, покращанню регулювання підприємствами, збільшенню надходжень до державного й місцевих бюджетів. Це забезпечить стійкий розвиток підприємств у сучасних умовах господарювання, а також сприятиме збалансуванню фінансів реального сектора економіки.

Удосконалення методів фінансового планування дозволить підвищити керуваність залізничним транспортом і ефективність його функціонування.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О. М. Фінансова діяльність підприємства / О. М. Бандурка, М. Я. Коробов, П. І. Орлов, К. Я. Петрова. – К.: Либідь, 1998. – 312 с.
2. Біла О. Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств / О. Г. Біла // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 112 – 118.
3. Білик М. Д. Фінансове планування на підприємстві в сучасних умовах / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 133 – 141.
4. Бланк І. А. Финансовый менеджмент / І. А. Бланк. – К.: Ельга, 2008. – 724 с.
5. Кравченко О. О. Методичні аспекти фінансового планування / О. О. Кравченко // Зб. наук. праць Державного економіко-технологічного університету транспорту; Серія «Економіка і управління». – 2011. – Вип. 17. – С. 299 – 305.
6. Равенков А. Фінансове планування на підприємстві / А. Равенков // Проблеми теорії та практики управління. – 2006. – № 4. – С. 72 – 78.
7. Семенова Д. А. Финансовое планирование как основа бюджетирования / Д. А. Семенова // Финансы, учет, банки. – 2009. – Вып. № 1 (15). – С. 51–57.
8. Литвин Ю. О. Фінансове планування на підприємствах в сучасних умовах / Ю. О. Литвин, В. І. Матвійчук // Актуальні проблеми розвитку фінансово-кредитної системи України. – Донецьк, ДонНТУ, 2009. – С. 67 – 85.
9. Гриньова В. М. Фінанси підприємств / В. М. Гриньова, В. О. Коюда. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К.: Знання-Прес, 2004. – 424 с.
10. Зінь Е. А. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. / Е. А. Зінь, М. О. Турченко. – К.: Професіонал, 2004. – 320 с.
11. Теличко Р. К. Фінансове планування на малих та середніх підприємствах / Р. К. Теличко // Фінанси України. – 2007. – № 8. – С. 14 – 16.
12. Гончар В. Перспективи розвитку та шляхи вдосконалення фінансового планування в сучасних умовах / В. Гончар // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 1 – 5.
13. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції «Про затвердження Порядку складання фінансового плану державним підприємством (крім казенного) і контролю за їх виконанням» від 27.05.2003 р. № 137.
14. Кравченко О. О. Проблемы реализации финансового планирования в Украине / О. О. Кравченко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету; Серія «Економічні науки». – 2011. – № 4 (54). – С. 62 – 68.
15. Кравченко О. О. Сучасні тенденції удосконалення фінансового планування і прогнозування на залізничному транспорті / О. О. Кравченко // Зб. наук. праць Державного економіко-технологічного університету транспорту; Серія «Економіка і управління». – 2011. – Вип. 18. – Т. 2. – С. 58 – 65.
16. Богомолова Н. І. Удосконалення фінансового планування на залізничному транспорті / Н. І. Богомолова, О. О. Кравченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 34. – С. 164–167.